

In beweging

kwartaalblad van de Christengemeenschap
Michael 2017

Het ijzer smeden

In beweging

kwartaalblad van de Christengemeenschap
21e jaargang nr. 4, Michael 2017

Inhoud van dit nummer

Van de redactie 1

Loslaten 1

Thema: Het ijzer smeden 2

Serie: Op de groei 17

Michaëltijd 20

Bestuur en instellingen 24

Internationale Pinksterconferentie 25

Berichten uit de gemeenten 29

Allerlei 31

Internationaal 32

Boeken 34

Aankondigingen 35

Gestorvenen 36

Redactie

Jos van Damme, Jolanda Gevers Leuven, Thom Kloes, Marianne de Nooi, Marjolein te Pas, Judith Slokker, Feike Weeda

Redactie, financiën en advertenties

In beweging p/a Jos van Damme,
Weerskruislaan 96, 6721 BW Bennekom
tel. +31-6-10298186
e-mail: inbeweging@christengemeenschap.nl
(ook voor inlichtingen over abonnementen)
banknr. NL36INGB0009185951, BIC: INGBNL2A,
t.n.v. In beweging, 6721 BW Bennekom

Druk

Drukkerij Modern, Bennekom

Kopijdata

Adventnummer 1 oktober 2017

Paasnummer 1 februari 2018

Kopij graag aanleveren per e-mail
(inbeweging@christengemeenschap.nl).

De redactie behoudt zich het recht voor
ingezonden kopij in te korten of niet te plaatsen.

Illustratie vooromslag: 'Smeden'. ZhengHan Art and Craft, China

De Christengemeenschap in Nederland en Vlaanderen Adressen en tijden van diensten

M=mensenwijdingsdienst, K=zondagsdienst voor de
kinderen, info: gezien onregelmatigheid navraag nodig.

Alkmaar, Oude Kanaaldijk 9, 1825 AT, +31-6-48118787,
M zo 10, di 9, do 10, za (info), K zo 9 (info)

Amsterdam, A.J. Ernststraat 869, 1081 HL, +31-20-
6420769, bgg 4414949, M zo 10.30, wo 9, do 10,
za 9 of 11 (info), K zo 10.00 (info)

Antwerpen, H. Consciencelaan 107, B-2640 Mortsel,
+32-3-4406821, M zo 10, wo 9.30, do 10 in Olen
(info), vr 9.30, K zo 9.30 (info)

Arnhem, Brugstraat 5, 6811 MB, +31-26-3621769,
M zo 10 (info), do 9.00 (info), K zo 11.00 (info)

Den Haag, Groot Hertoginnelaan 2, 2517 EG,
+31-70-3634898, M zo 10.15, di 9 Engelse dienst
(info), wo 10 (info), do 9 (info), vr 10.30 (info),
K zo 9.30 (info)

Driebergen, Rijsenburgseleen 2a, 3972 EJ, +31-343-785
437, M zo 10.30, di 9.30 (info), do 9.30, K zo 10 (info)

Eindhoven, Dorpsstraat 122, 5504 HL Veldhoven,
+31-40-2221009, bgg 2520498, M zo 9.30 of 10.45
(info), wo 9.30 (info), vr. 9.30 (info), K zo 10 (info)

Gent, Kasteellaan 54, 9000 Gent (geen postadres),
+32-9-2334768, M za 10 (info), K za 9.30 (info)

Het Gooi, Veldweg 1, 1404 CV Bussum, +31-35-5417957,
bgg 6563160, M zo 10, do 10 (info), K 11.15 (info)

Groningen, Lauwersstraat 3, 9725 HD, +31-592-
347059, bgg +31-594-659558, M zo 10.30 (info),
do 10 (info), K zo 10 (info)

Leeuwarden, Droevendal 9, 8911 KK, 0031-594-
659558, M zo 10.30 (info), wo 9.15 (info), K zo
9.45 (info)

Leiden, Vestestraat 49, 2312 SW, +31-71-5727618,
bgg +31-6-52342851, M zo 10.30 (info), do 10
Duitse dienst (info), K zo 10 (info)

Meppel, Catharinastraat 44, 7941 JG, +31-6-40289590,
M zo 10.30 (info), wo (info), K zo 9.45 (info)

Middelburg, Lange Noordstraat 62 (geen postadres),
+31-118-583352, bgg +31-6-46616138, M zo 10
(info)

Rotterdam, Lumeysstraat 33, 3039 ZN, +31-10-2232317,
M zo 10.30, di 9.30, wo 9.30, vr 7.30, K zo 10

West-Brabant, Minckelersstraat 27 (geen postadres),
Breda, +31-76-5422983, bgg 5021945, M za 9.30
(info)

Zeist, van Tetslaan 4, 3707 VD, +31-6-50204989,
M zo 10.30, wo 9, do 8, vr 10 (info), K zo 9.30

Zutphen, Badhuisweg 27, 7201 GM, +31-575-524420,
M zo 10.30, di 9.15 (info), do 9.15 (info), K zo 10 (info)

Landelijk secretariaat: +31-70-3451506

Groot Hertoginnelaan 4

2517 EG Den Haag

e-mail: secretariaat@christengemeenschap.nl

website: www.christengemeenschap.nl

Van de redactie

Na het Pinkstervuur en het Sint Jansvuur in het zomerlicht keren we nu naar binnen naar de schemering van de smidse. Nog steeds werken we met vuur, maar nu vooral met de omvormende kwaliteit van de sterke warmte. Het proces van omvorming in het smeden vraagt om een innerlijke houding ten dienste van ons koninklijke ik. Het ijzer in ons lichaam speelt een belangrijke rol bij de fysieke kracht die erbij komt kijken. Zo verbinden zowel het smeden als het ijzer geest en lichaam. Wanneer het ijzer is gesmeed, is de innerlijke structuur veranderd. Toch is het nog steeds ijzer. In het artikel over tijd kunt u lezen wat verandering en 'hetzelfde' blijven te maken hebben met wat tijd eigenlijk is. Natuurlijk staan we in dit nummer ook stil bij de smid in scheppingsmythen en het Oude Testament. In de serie 'Op de groei' leest u over de worsteling en de moed die je kunt ervaren aan het verwachten van een kindje dat anders is. Wie toch nog even zomers wil nagenieten van het Pinkstervuur vindt in dit nummer nog een terugblik op de internationale conferentie in Den Bosch. Ik wens u veel leesplezier!

Judith Slokker

Loslaten

Je zoon zegt dat hij nu wel alleen op de fiets naar school wil, dat je dus niet meer mee hoeft te rijden. Hij weet nu heus wel de weg. Hij is geen klein kind meer en zal echt wel goed opletten en zo... Blozend staat hij voor je.

Je weet dat dit moment komen zou. Je verwachtte het alleen niet op dit moment, niet nu al. Je zegt, je hoort jezelf zeggen dat het goed is, dat hij alleen naar school mag fietsen, dat je het hem wel toevertrouwt. Hij pakt stralend zijn fiets, stapt op en zwaait nog een keer. Daar gaat hij dan. Je kijkt hem na tot hij de hoek om gaat. Je fietst hem niet achterna. Dat doe je niet, maar in gedachten fiets je met hem mee, de hele weg naar school.

Steeds weer zullen er van die momenten zijn dat je je kind los moet laten. Dat je weet: ik moet hem laten gaan, het heeft zin. Maar ook al moet je hem steeds meer vrij laten, de innerlijke band zal hoe dan ook blijven bestaan, omdat je van hem houdt.

Wij, mensenkinderen, verlaten de geestelijke wereld, om op aarde te leren zelfstandig en vrij te zijn. Maar tussen onze Schepper en ons weeft en werkt een kracht. Wat wij ook doen of laten, wat er ook gebeurt, wij zijn met een goddelijke liefdeskracht verbonden. Ondanks alle ongeborgenheid op aarde mogen wij ons op onze levensweg geborgen weten. Onverbrekkelijk is Hij met ons.

Marjolein te Pas

Thema: Het ijzer smeden

Ijzer draagt het vermogen in zich om geest te verbinden met de aarde. De uitdrukking 'het ijzer smeden als het heet is' geeft aan, dat het daarbij aankomt op het juiste ogenblik: dat je iets te doen hebt zodra de tijd rijp is. Kunstzinnig therapeut Lidwien Van Geffen onderzoekt het motief van het ijzer en de smid in verschillende scheppingsverhalen. Filosoof Jesse Mulder denkt na over het verschijnsel 'tijd' en het rijpen daarvan. Antroposofisch arts Tom Scheffers gaat in op de werking van het ijzer in het lichaam van de mens, als wilssubstantie en ik-drager, verbonden met Michaël. Tot slot beschrijft Wilma Bos, geestelijke en edelsmid, het smeden als metamorfose.

Hoe wordt het ijzer gesmeed in scheppingsverhalen?

door Lidwien van Geffen (gemeente Eindhoven)

In uiteenlopende scheppingsmythen wordt het beeld uitgewerkt van de smid die het ijzer smeedt. Wat kunnen deze beelden ons vertellen over de ontwikkeling van de wereld en de mens?

Het ijzer in de Kalevala

In het Finse epos, de Kalevala, horen we over de oorsprong van het ijzer. Ilmarinen, de eeuwige smeedkunstmeester, geboren op de kolenmijnen met het gereedschap al in zijn hand, ziet dat het ijzer eens vloeibaar is geweest. Plotseling beseft hij, dat hij het ijzer moet verhitten en weer zacht maken om het om te vormen. De smid belooft aan het ijzer, dat hij iets zal maken dat de mensheid in arbeid en schoonheid dienen zal. Door die belofte stemt het ijzer in en de smid gaat aan het werk. Dan ontdekt hij, dat het ijzer na het smeden gekoeld moet worden. Terwijl hij zorgvuldig naar de juiste ingrediënten zoekt, ziet Hiisi, een horzel, haar kans. Als de smid even niet oplet, voegt de boze horzel slangengif toe aan het water dat het ijzer moet harden. Als Ilmarinen er van overtuigd is dat de substantie deugt, dompelt hij het arme ijzer onder in het giftige water. Sinds die tijd kent het ijzer twee kanten: het kan de mensen dienen maar ook schaden. Zo maken we in de Kalevala kennis met het ontstaan van het kwaad.

In de Kalevala komen drie helden voor: Lemminkainen, Väinämöinen en Ilmarinen. Er is een overeenkomst tussen deze drie Finse helden en de zonen van Lamech (Genesis 4: 20-22). Lamech, een nazaat van Kaïn, krijgt ook drie zonen: Jabal, Jubal en Tubal-Kaïn. Van hen wordt het beroep genoemd. "Jabal werd de stamvader van allen die in veehoederstenten wonen. Jubal werd de stamvader van allen die op de citer en de fluit spelen. Tubal-Kaïn is de stamvader van de smeden, van allen die het brons en het ijzer bewerken." In Lemminkainen, de visser, herkennen we Jabal. Väinämöinen de liedzanger en bouwer van het instrument de *kantele* is als Jubal. Ilmarinen, de smid, werkt als Tubal Kaïn met koper en ijzer.

De smid heeft een passie voor wat omgevormd kan worden. Metalen worden door het vuur omgesmeed tot dienstbare voorwerpen. Het is het werkgebied van kunstenaars maar ook van apothekers, koks en therapeuten. Smeden is datgene wat vast en onbruikbaar geworden is in beweging brengen, om tot een vernieuwd doel te komen. Dit proces speelt zich ook af in de mensenzijde. Ons hart is de warmtebron of het smidsvuur van het lichaam. Door liefdevolle hartekracht kun je minder gunstige karaktertrekken in beweging brengen en omsmeden.

Iedere mens is zijn eigen smid

Iedere mens kan de kunst leren verstaan om de nog niet deugdzame ziele-roerselen om te smeden. Ons bloed bevat ijzer en het is interessant dat juist het ijzer in het bloed de ik-kracht draagt.

Aan het begin van de Kalevala wordt verteld, dat de wereld ontstaat uit een broedsel van zeven eieren. Eén van de eieren is van ijzer, de andere zijn van goud. Ik meen dat het hier om de verhouding gaat van de geestelijke en aardse realiteit. De aarde is de planeet van het ijzer, waar de krachten van de wil ontwikkeld worden. We spreken wel van een ijzeren wil.

Doordat de mens nog geen volledig ontwikkeld ik heeft, moet er iets plaatsvinden om dit ik te vervolmaken. Het leven nodigt ons daartoe uit. Onze ziel kent zwakheden; deze zijn bij ieder mens verschillend. De een is jaloers, de volgende leugenachtig, egoïstisch of opschepperig. Ieder komt situaties tegen waarop hij zich met vastgelopen zwakheden uiteen moet zetten. In de eerste jaren van het leven kan door onderwijs en opvoeding wat hulp geboden worden, maar eenmaal volwassen moet je bereid zijn jezelf om te smeden. Dat kan in grote of kleine stappen gebeuren.

Geschenk van de goden

In het Keltische scheppingsverhaal horen we hoe goden, zolang de mensen niet stiekem kijken,

*'Het smeden van de Sampo', Akseli Gallen-Kallela (1893).
Ateneum Art Museum, Helsinki*

een prachtige stad willen bouwen. Zodra een roodharige vrouw dit gebod overtreedt, verdwijnen de goden, maar ze laten hun goddelijke gereedschap na aan een jongeman, Gobniou. Hij neemt het smeedwerk van de goden over. Later in het verhaal heeft hij een zeer slimme en inspirerende dochter, Aunya, en een fluit spelende schoonzoon. Samen zijn ze in staat om de zwarte kracht van de lelijke Fomor een nieuwe richting te geven. Ook Ilmarinen wordt als smid met een goddelijke gave geboren.

In de Bijbel wordt niet veel over de drie zonen van Lamech verteld, maar als een echo horen we later over de drie zonen van Noach die helpen bij de bouw van de ark. Alle mensen zijn nakomelingen van deze drie bij name genoemde zonen. Eigenlijk gaat het hele Oude Testament over het leren kennen van het kwaad en hoe daarmee om te gaan.

De mens heeft het vermogen om aan zijn ontwikkeling te werken meegekregen via het

ijzer in het bloed. Dit geschenk van het ijzer, de wilskracht waarmee we kunnen smeden, wordt ieder jaar vanuit de geestelijke realiteit versterkt, als Michaël, de hemelse smid, door middel van de sterrenregens de ijzerkrachten in de mens vernieuwd. Michaël doet een beroep op ons bewustzijn. De Kalevala, de Keltische mythe en de Bijbel vertellen over wereldgebeurtenissen. Maar, misschien mogen we het zó zien: voor wij de wereldgebeur-

nissen een nieuwe richting kunnen geven is het noodzaak, dat het in de individuele ziel geoefend wordt.

Waar vind je hulp bij het smeden?

Ilmarinen moet een *sampo* smeden. Sampo betekent zoiets als 'samen smeden'. De sampo is een bontgekleurd deksel waar veel over te vertellen is. De grondstoffen hiervoor lijken wonderlijk en verdienen een diepere beschouwing. De smid moet de sampo smeden uit:

1. *De punt van een zwanenveer.* De zwaan is een edel dier. Zijn witte vleugels zijn beeld van reinheid en het bovenaardse. Hij is verbonden met het element van de lucht. De zwanenveer loopt heel spits toe en de top van de veer is dan ook bijna niets. Het gaat hier om reine geestelijke substantie.
2. *Een druppel melk van een guste vaars.* De tweede grondstof is

'De sampo', Lidwien van Geffen (2008).
In 'Kalevala, het land van de Sampo', Christoffor

de melk van guste vaarzen. *Gust* betekent onvruchtbaar. Bij een guste vaars, een jonge koe die nog niet gekalfd heeft, is de melkklier niet ontwikkeld en het dier geeft dus geen melk. De koe verandert voedsaam gras in melk. De guste vaars heeft dit vermogen niet ontwikkeld. Ook hier gaat het niet om een fysieke substantie. Misschien kunnen we hierin de deugd van de terughouding herkennen. Bij de terughouding, iets niet tot ontwikkeling brengen ten gunste van een hoger doel, wordt een offer gebracht.

3. *Een enkele gerstekorrel.* Met de gerstekorrel hebben we de meest aardse, vaste grondstof. Het graan rijpt in de zon en is het beeld van het hoogste zonnepincipe. Christus zegt: 'Ik ben het brood des levens'. De graankorrel moet in de aarde sterven om op te staan en vrucht te dragen. Er vindt een verwandeling of transformatie plaats.
4. *Een pluk wol van een zomerschaapje.* Het vierde ingrediënt is een plukje wol van een zomerschaapje ofwel een lam. Een zomerschaapje heeft nog niet veel wol, dus ook hier gaat het meer om kwaliteit dan om substantie; het gaat om de warmte. Ook

het lam is beeld van Christus. Warmte en liefde zijn aan elkaar verwant. De leer die Christus voorleefde en aan zijn discipelen gaf was: 'Geef elkaar uw liefde.'

In het sacrament van de mensenwijdingsdienst of heilige mis zien we een opbouw in vier delen (Evangelie, Offer, Verwandeling, Communie) die overeenkomen met de bovengenoemde ingrediënten. Van de hoogste geestelijke reinheid, het geestwoord van het evangelie, gaan we via de offerkracht van het sterven en de opstanding door de verwandeling of consecratie, naar de liefdeskracht die Christus in de communie met ons deelt. De sampo wordt gesmeed uit deze wonderlijke ingrediënten.

Natuurlijk is deze beschouwing slechts vanuit één bepaald gezichtspunt gezien, ook andere beschouwingen blijven mogelijk. De Sampo wordt het bontgekleurde deksel genoemd. Een deksel moet altijd ergens een doos hebben, zoals elke vraag een antwoord heeft. Door het smeden van het menselijke kunstwerk 'de samenleving', vormen we stap voor stap een antwoord op de schepping. De natuur, het aards paradijs, wordt tot cultuur en voert ons naar de nieuwe stad Jeruzalem.

Dimensies van de tijd

door Jesse Mulder (filosoof, gemeente Driebergen)

Het ijzer smeden als het heet is: Jesse Mulder gaat op zoek naar het wezen van de tijd, om te ontdekken dat deze zoektocht ons kan helpen om tot zelfkennis te komen.

Wat is tijd? "Als niemand het me vraagt", zo schreef Augustinus al, "dan weet ik het wel. Maar als ik het moet uitleggen, dan weet ik het niet." Tijd is iets vanzelfsprekends en tegelijk een welhaast ongrijpbaar onderwerp. Begin je erover te denken, dan kun je verwikkeld raken in de meest verwarrende gedachtenkronkels, maar ook tot vermoedens van

onvermoede spirituele diepten komen – en daarin bronnen van ware zelfkennis vinden.

Beweging en ontwikkeling

Als je in je agenda kijkt, dan is die ingedeeld in opeenvolgende dagen: de tijdslijn. Ergens op die tijdslijn vind je het heden. En het heden scheidt het verleden van de toekomst; net zoals je de ruimtelijke posities noord en zuid van elkaar scheidt, maar ook onder en boven, oost en west. Zo beschouwd lijkt de tijd een 'dimensie' zoals je die ook in de ruimte hebt – waarbij tijdstippen dus 'locaties' op die

De watervallen in de Rijn bij Schaffhausen

dimensie zijn. Dat is een abstract-meetkundige voorstelling van de tijd. Die meetkundige voorstelling maakte Einsteins grote uitvinding – de relativiteitstheorie – mogelijk. Maar in de ruimtelijke dimensies, zonder de tijd, is er alleen maar een naast-elkaar: daar is geen verandering, geen beweging, geen ontwikkeling. Dus als we de tijd tot ruimte maken verliezen we eigenlijk alles wat de tijd tot tijd maakt: verandering, beweging, ontwikkeling. Op deze weg ligt niets dan verwarring.

Maar met verandering en beweging hebben we wél een wezenlijk aspect van de tijd te pakken. Dat blijkt ook als we ons realiseren dat die schijnbaar zo keurige indeling in verleden, heden, en toekomst een schijn-houvast biedt. Want elke keer dat we die indeling vaststellen, is hij alweer achterhaald: het heden beklijft niet. De tijd stroomt, verstrijkt. Dit beeld is echter ook al verwarrend: iets wat stroomt,

beweegt, doet dat in de tijd. Het water in de Rijn stroomt: het is eerst bij de watervallen van Schaffhausen en dan stroomt het rustig door het Ruhrgebied richting de Lage Landen. Maar in welke tijd stroomt de tijd zelf dan? En hoe snel stroomt de tijd precies? Eén seconde per seconde?

Het proces verbindt tot een geheel

Misschien is het dus beter om niet te beginnen met verleden-heden-toekomst. We komen een stapje verder als we beginnen met wat in de tijd bestaat. Wij zelf bijvoorbeeld, maar ook dieren, planten, en stenen. Het is eigenlijk wel bijzonder dat al deze dingen in de tijd blijven bestaan. Ik ben op het moment dat u dit leest dezelfde persoon als toen ik dit artikel in het voorjaar schreef. En zo is het ook met uw keukentafel, de blauwe regen in mijn tuin, en met de vogels die zich nu weer opmaken voor

hun reis naar het zuiden: die bestaan niet slechts dit ogenblik, maar zijn bestendig. Natuurlijk is er verandering, ontwikkeling: de toestand waarin de dingen zich bevinden kan op elk moment weer anders zijn. Het eikenblad, dat eerst nog groen was, is nu bruin: wat wisselt is de kleur, wat blijft is het blad zelf. Wat in de tijd bestaat, wordt gekenmerkt door dit onderscheid: de toestand waarin het zich bevindt enerzijds, en wat het zelf is anderzijds. Aristoteles noemde dit laatste *ousia*, substantie, 'zijnde': dat wat op zichzelf is. Daartegenover staan kleur, vorm, verhouding, etc.: 'toestanden' die niet op zichzelf zijn maar alleen bestaan als de toestanden van substanties. Maar een verandering, zoals de herfstige verkleuring van een eikenblad, is meer dan alleen een beginpunt (groen) en een eindpunt (bruin). De eigenlijke verandering verbindt die twee juist precies met elkaar. De Rijn is aan het stromen, het blad is aan het verkleuren, ik ben aan het schrijven, u bent aan het lezen. Dat is een derde kenmerk van wat in de tijd bestaat: het proces van verandering. Zo'n proces wijst altijd zowel terug als vooruit in de tijd. Het wijst terug, via eerdere stadia, naar een beginpunt – bijvoorbeeld het groen-zijn van het blad, of het moment waarop u begon dit artikel te lezen. En het wijst vooruit, via latere stadia, naar een eindpunt – bijvoorbeeld het

bruin-zijn van het blad, of het moment waarop u dit artikel uit heeft. Dat vooruitwijken is natuurlijk niet letterlijk te nemen, want er kan altijd iets misgaan waardoor het proces onderbroken wordt. Misschien verdwijnt het blad wel in de versnipperaar tijdens een gemeentelijke snoeibeurt in de herfst, zodat de verkleuring van het blad nooit zijn voltooiing vindt. Maar of er nu zo'n onderbreking plaatsvindt of niet: het verkleuringsproces verbindt de diverse toestanden waarin het blad zich achtereenvolgens bevindt. Dankzij processen zijn de toestanden van de dingen geen onsamenhangende, willekeurige gegevens, maar verschijnen ze verbonden tot een zinvol, groter geheel.

De kern van de zaak

Het is toch wonderbaarlijk: een proces, een verandering is iets dat nu, op dit ene moment bestaat en tóch zorgt voor de samenhang tussen wat er eerder en wat later het geval is. Hoe kan dat? Om dat te begrijpen moeten we terug naar ons uitgangspunt: de substanties van Aristoteles, de dingen die in de tijd bestaan. We zagen al dat substanties bestendig zijn. Maar die bestendigheid is niet alleen maar een abstract gegeven, het heeft concrete inhoud: de wetmatigheden ervan.

Een zoutkristal vormt zich onder bepaalde omstandigheden, en lost ook weer op onder bepaalde omstandigheden: dat zijn de wetten van dat soort mineraal. Voor levende dingen verschijnen die wetmatigheden als de karakteristieke levensloop: eikenbladeren verkleuren in de herfst. Zo heeft elke substantie zijn eigen wetmatigheden – dat is wat Aristoteles de essentie, de natuur, de 'aard van de zaak' noemt.

Het ligt in de natuur van eikenbladeren om in mei frisgroen tevoorschijn te komen, en in de herfst in bruintinten te verkleuren. Die essentie, die wetmatigheden, dat is geen proces. Nee, de processen waar bijvoorbeeld ons eikenblad in verwickeld is (ontluiken, verkleuren, etc.), zijn allemaal uitdrukkingen van die essentie – in dit geval natuurlijk de eik, waar

Aristoteles (r) en Plato (l) in 'De School van Athene', Rafael (1510), Vaticaanstad

het eikenblad onderdeel van is. Zoals een proces verschillende toestanden bijeenhoudt, tot een zinvolle samenhang verbindt, zo houden de wetmatigheden van de dingen de veelheid aan processen weer bijeen.

We begonnen met substanties: de dingen die bestendig zijn, die door de tijd heen bestaan. Substanties kunnen in diverse toestanden verkeren; en die verschillende toestanden zijn dan weer door processen met elkaar verbonden. De wetmatigheden waaraan dit spel van processen en toestanden voldoet voeren ons weer terug naar de substantie zelf: in dat spel drukt de substantie zich uit.

We hebben nu een alternatieve drieheid gevonden: niet verleden-heden-toekomst, maar toestand-proces-substantie. Dat is geen willekeurige drieheid en ook geen gescheiden drieheid, maar eerder een drie-eenheid. Om precies te zijn is het de afspiegeling, binnen het domein van de tijd, van de omvattende drie-eenheid ruimte-tijd-eeuwigheid. De toe-

stand waarin iets zich op dit moment bevindt, bijvoorbeeld het blad dat op dit moment aan de randen wat bruinig is maar verder nog groen, heeft eigenlijk vooral een ruimtelijk karakter. Het proces van verkleuring is uiteraard een eminent tijdsgebeuren. En in de substantie vinden we iets eeuwigs: het eikenblad is in de lente ontstaan en zal in de loop van de herfst en winter vergaan, maar de wetmatigheden van de eik ontstaan en vergaan niet. Dat is de kern van de zaak, en die is eeuwig: een geestelijke werkelijkheid die zich in de tijd uitdrukt.

De mens is vrij

De oorsprong van alles wat zich in de tijd afspeelt ligt in de geest: de vele processen en toestanden waarmee de natuur om ons heen, in al haar grootsheid, steeds haar grotere en kleinere kringlopen doormaakt, zijn uiteindelijk uitdrukking van iets eeuwigs, iets dat het tijdelijke en vergankelijke overstijgt.

Welke plaats nemen wij mensen nu in, in dit geheel? Ook wij zijn, in ieder geval tijdens ons leven hier op aarde, 'substanties' in de zin van Aristoteles: we bestaan door de tijd heen en zijn voortdurend verwickeld in allerlei 'processen' en 'toestanden' – hoewel hier de woorden handelingen en situaties wellicht meer op hun plaats zijn. Maar waar het eikenblad geregeerd wordt door wetmatigheden die het bestaan van dat individuele eikenblad overstijgen, daar ligt dat bij ons mensen anders.

Er is een plaats in ons menselijk bestaan waar we méér zijn dan 'natuur': ons bewuste handelen. Daar zijn we autonoom: de 'wetten' van ons handelen overstijgen niet ons individuele bestaan, zoals bij het eikenblad. Die wetten liggen in onszelf. Dat is vrijheid: wij kunnen handelen uit eigen, zelf verworven inzicht. In zoverre zijn we dus niet slechts 'exemplaar' van een overkoepelende groepsziel, zoals dat bij de overige natuur het geval is. Wij zijn daadwerkelijk individuele mensen: wij hebben een 'Ik'. En in zoverre zijn wij niet gebonden aan ontstaan en vergaan – in tegenstelling tot

het eikenblad, de vogels, en de blauwe regen. Zij ontstaan en vergaan, en voegen zich vanzelfsprekend in in het geheel van de natuur, van de kosmos.

Voor ons mensen is dat anders: voor ons is het een vraag, welke plaats wij in het geheel van de kosmos innemen. Het is afhankelijk van onze eigen inspanning en inzet of het ons lukt die plaats te bepalen én daadwerkelijk te bereiken. Om daar te komen moeten we ons steeds realiseren: die veelheid van de zintuig-

lijke werkelijkheid, dat ben ik niet. We zijn, in ons diepste innerlijk, niet onderhevig aan de stroom van ontstaan en vergaan in de tijd. Over ons eigen bestaan kan alleen een blik in een andere, geestelijke wereld opheldering verschaffen.

Zo kan reflectie op het wezen van de tijd ons helpen tot zelfkennis te komen. Zijn we zoekend op weg in deze richting, dan volgen we het aloude mysteriewoord: *gnothi seauton!* Ken uzelf!

Incarnatiemetaal ijzer – Michaëls zwaard in mens, aarde en kosmos

door Tom Scheffers (antroposofisch arts en onderzoeker, gemeente Weimar)

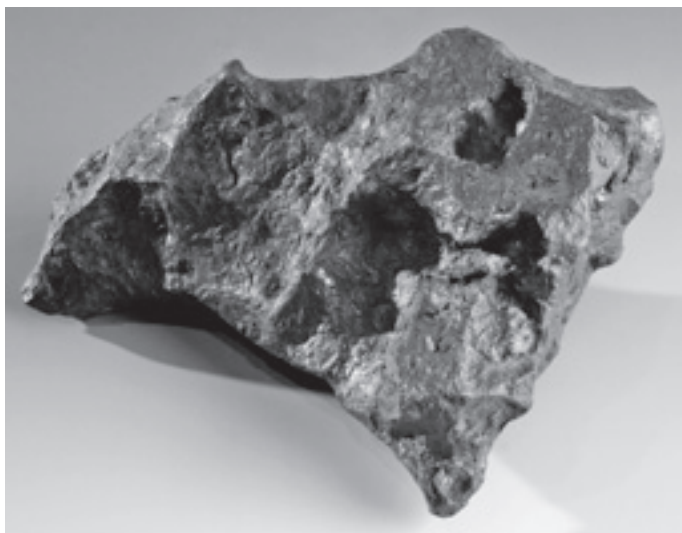
Welke rol speelt ijzer in ons leven en in welke relatie staat het tot de aartsengel Michaël?

Het ijzer en de aarde

Zuiver ijzer is op aarde zeldzaam. Het komt vrijwel uitsluitend diep in de aarde voor (in de vloeibare aardkern) of het 'regent' vanuit de kosmos op aarde neer. Continu dwarrelt ijzer als sterrenstof (meteoren) naar de aarde. Deze fijne ijzerpartikeltjes vergloeien in de atmosfeer en bereiken de grond niet. Grotere brokstukken kunnen – bijvoorbeeld in de vorm van ijzermeteorieten – wel het aardoppervlak bereiken. Deze 'vallende sterren' laten een kortstondig en zeer helder lichtspoor aan de hemel achter. Het buitenoppervlak van deze boodschappers uit de kosmos is gesmolten. Binnenin zijn ijzer, nikkel, kobalt in een octaëderstructuur gekristalliseerd. Meteorieten behoren tot de donkerste objecten van het zonnestelsel.

Binnen verschillende culturen werd dit 'hemelse staal' gebruikt, lang voordat het de mens lukte zuiver ijzer uit erts te winnen.

Ijzererts komt in de aardkorst juist relatief veel voor. Ijzer kan zich met uitzondering van het vloeibare kwik met vrijwel alles verbinden, bijvoorbeeld met zwavel. Vroeger was de aardatmosfeer doortrokken van zwaveldampen. Deze zijn langzaam met behulp van het

Ijzermeteoriet

'hemelse ijzer' ontgift, waardoor een vrije ademhaling en leven mogelijk zijn geworden. Pyrietkristallen (ijzer-zwavel verbindingen) zijn nog stille getuigen van dit proces. IJzer verbindt zich echter vooral met zuurstof (bijvoorbeeld tot hematiet of magnetiet). Als ijzer zuurstof bindt (roest), wordt het zwaarder. Zuurstof verbindt het ijzer dus met de aarde. Zonder deze vorm van ijzer was de aarde maar bleek. Het is namelijk het hematiet (bloedsteen) dat de aarde – evenals de planeet mars – rood kleurt. Ook veel edelstenen hebben hun kleur aan ijzer te danken. Om het ijzer uit zijn erts te winnen is een hoge temperatuur nodig. De smid smeedde het ijzer vervolgens echter niet alleen tot werktuigen, maar ook tot harnas en zwaard. Zo veroverde de mens met het ijzer enerzijds de aarde, maar bracht anderzijds ook oorlog en dood. Later bouwde hij een ijzer- en staal-industrie en daarmee de materialistische cultuur in zijn huidige vorm op.

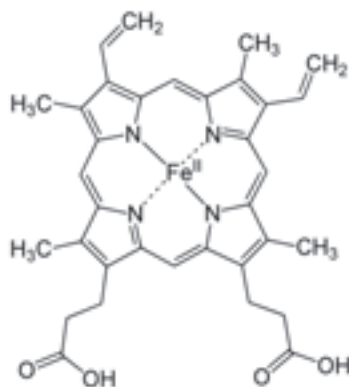
Het ijzer in de mens

In ons lichaam is ijzer het meest voorkomende metaal. In totaal dragen we zo'n 4 tot 5 gram – een klein knikkertje – met ons mee, hiervan is ongeveer tweederde fijn verdeeld in ons vloeibare bloed. In het binnenste van ons harde skelet – voor ons vaak het beeld van de dood – ligt als bron van nieuw leven in totaal 2,5 kilogram zacht beenmerg. In een onophoudelijk vernieuwingsproces worden hier per seconde 2,5 miljoen nieuwe rode bloedcellen geboren. Uiteindelijk wordt bij de vorming van de rode bloedcel ijzer ingebouwd en als het ware opgehangen in het kruisvormige hemoglobine molecuul. Hemoglobine is een lichtgevoelig eiwitmolecuul dat bij fluorescentie, tot het moment dat het ijzer wordt ingebouwd, een groen licht afgeeft. De plant heeft als overeenkomstig molecuul het chlorofyl dat een rol speelt in het invangen van het zonlicht. In het chlorofyl zit magnesium op de plek van het ijzer. Hierdoor wordt het blad groen. Door het ijzer daarentegen krijgt het bloed zijn bekende rode kleur.

Aansluitend aan het inbouwen van het ijzer stoot de rode bloedcel zijn celkern af en daarmee zijn genetisch materiaal. Daarmee wordt als het ware de erfelijkheid, het verleden afgestoten. Vanaf dat moment heeft de cel nog slechts 120 dagen te leven. Het ijzer draagt dus een doodsimpuls het leven binnen. Omgekeerd kunnen we zeggen dat de rode bloedcel zich als het ware offert. Dit offer maakt mogelijk, dat het bloed het werktuig van ons ik kan zijn. Als zodanig speelt de hemoglobine een soort sleutelrol in de verankering van ons ik-wezen in ons lichaam. IJzer maakt het mogelijk dat we actief ons lichaam in bezit kunnen nemen.

Het bij afbraak weer vrijkomende ijzer wordt (a) terug naar het beenmerg getransporteerd of (b) tijdelijk opgeslagen in een eiwit. Zo maakt ijzer een kringloop door en hoeft, mits er geen verliezen zijn, nauwelijks te worden aangevuld.

De rol van het ijzer ligt voornamelijk in het ademhalingsproces. Vanaf de eerste ademteug van een pasgeborene wordt bij elke inademing zuurstof uit de lucht aan het ijzer in het bloed gebonden. Zo bindt elke inademing ons aan de aarde. Zuurstof wordt vervolgens naar alle uithoeken van het lichaam gedragen en afgegeven. Daar vindt dan een verbrandingsproces plaats. Zo ontstaat in de spieren

IJzer in het centrum van het kruisvormige hemoglobine molecuul

van onze ledematen de energie waarmee we handelend in de wereld kunnen werken. Elke wilsdaad gaat met een verhoogde bloedtoevoer gepaard, het ijzer maakt het mogelijk dat we onze wil kunnen realiseren.

Behalve in het bloed hebben we ijzer in onze spieren en in onze stofwisseling. Daarmee levert ijzer ons kracht en warmte. Verder speelt ijzer een rol in het ontgiften en in de afweer. IJzer was in vroegere tijden als ontgiftingsmiddel tegen bijvoorbeeld een arsenicumvergiftiging bekend. IJzer zit ook in witte bloedcellen die onze afweer verzorgen. Bij een infectie gaat het ijzergehalte in het bloed omlaag en in de weefsels omhoog; daar helpt het bacteriën te doden.

Het bloed als drager van het ik

“Blut ist ein ganz besondrer Saft”, zegt de duivel in Goethes Faust. Bloed is tegelijkertijd algemeen menselijk en zeer individueel. In het bloed leeft ons ik. In het bloed, het centrale orgaan waarin alles samenkomt, beleeft het ik een afspiegeling van ons gehele organisme. Met behulp van ons ik wordt alles tot een eenheid verbonden en ontstaat er als het ware een soort samenvatting van alles wat zich in ons lichaam afspeelt. Vandaar dat de arts door bloedonderzoek een beeld van iemands gezondheidstoestand kan krijgen.

Het ik leeft in de warmte. Via de warmte kan ons ik in ons lichaam ingrijpen en door ons lichaam gedragen worden. Daarvoor moeten we in onszelf continu een soort ‘warmteorganisme’ opbouwen en instant houden. Ook hierbij helpt het ijzer.

Het bloed wordt echter ook overspoeld door ziekte. Zo werkt vanuit ons zenuwstelsel een afbraakproces in op het bloed en via ons stofwisselingsstelsel komen lichaamsvreemde stoffen in het bloed. Deze ziekteprocessen moeten overwonnen worden. Dit gaat als volgt: ijzer wordt als minerale substantie in het bloed ingebouwd. Ons ik grijpt in het bloed in om de mineraliserende tendens te overwinnen. Daardoor wordt het bloed gezond. Om deze reden introduceerden Rudolf Steiner en

Ita Wegman in hun gezamenlijke boek ‘Grondslagen voor een verruiming van de geneeskunde volgens geesteswetenschappelijke inzichten’ het ijzer als oerbeeld van elk geneesmiddel: “Eisen ist der wahre Merkur”. Zo vinden we in het ijzermetaal een lichaams-eigen geneesmiddel, waarmee we onszelf continu weten te genezen. Met behulp van het ijzer, als werktuig van ons ik, kunnen we ziekte en dood in dienst van de menselijke ontwikkeling stellen. En in het bedwingen van het ijzer komt het ik krachtiger in de wereld te staan.

IJzer is in staat de menselijke geest in het lichaam op te nemen en te verankeren en is daarmee het incarnatiemetaal. IJzer reguleert onze verhouding tot de aarde, het bindt aan de aarde, maar is tegelijkertijd de drager van kosmisch licht. In ijzer is licht opgeslagen. Zo kan ijzer bijvoorbeeld vonken en met elke vonk de duisternis als een kleine meteoriet doorlichten. Doordat we ijzer in ons dragen, kan ook ons ‘een lichtje opgaan’ en hebben we beschikking over onze denkkraft. Door het ijzerproces wordt tevens onze wil gesterkt, met bewustzijn doordrongen en in dienst van de geest gesteld (1). In ons middengebied wordt deze daadkracht vervolgens tot moed. In die zin helpt ijzer ons de menselijke vrijheid te verwezenlijken en is ijzer het metaal van de bewustzijnsziel.

Bloedarmoede en haar therapie

Als je te weinig ijzer in je hebt (bloedarmoede), word je bleek, moe, slap en kouwelijk, je krijgt een zwakkere stem en mist daadkracht. Verder kan er sprake zijn van verminderde concentratie, hoofdpijn, verteringsproblemen, verminderde afweer en angst. Bloedarmoede komt meer bij vrouwen en meer in de lente voor. Bij bloedarmoede heeft ons ik als het ware geen houvast meer.

Een andere ‘ijzerziekte’ zien we bij schoolkinderen. In de tweede zevenjaarsperiode (7–14 jaar) moet het ijzergehalte in het bloed stijgen (en het koper dalen). Indien dit onvoldoende gebeurt, kan het kind ‘schoolziek’

worden en een scala aan vaak afwisselende symptomen krijgen, waaronder angst, pijn, misselijkheid, duizeligheid, zwakte en zelfs koorts die komt en gaat. Ouders komen dan vaak naar de dokter met de vraag of er op bloedarmoede getest kan worden. Meestal is het *ijzerproces* op een specifiek niveau gestoord, het *ijzergehalte* echter (nog) niet. Het opgroeiende kind moet op een bepaalde manier gesterkt worden om alles wat op hem afkomt aan te kunnen.

Wat kun je in deze situaties doen? Je kunt extra ijzer nemen. Een mooie vorm om ijzer aan te bieden (zonder bijwerkingen) is het 'appelijzer', waarbij 's avonds vijf ijzeren spijkers in een vijfster door een gewassen zure appel worden gestoken, om dan vervolgens de betreffende appel een half uur voor het ontbijt op te eten. Belangrijker is echter de vraag hoe we de omgang met ijzer kunnen bevorderen, het ijzerproces beter kunnen leren beheersen. Of: hoe kun je je 'innerlijke smid' versterken en de zelfgenezingskracht van ijzer ondersteunen?

Hiervoor heeft de antroposofische arts talloze geneesmiddelen ter beschikking. Naast ijzer in zijn natuurlijke vorm of als speciale 'metaal-spiegel' kan 'hamerslag' gegeven worden: ijzerdeeltjes die tijdens het smeden van het roodgloeiende ijzer afschilferen en meteen aan de lucht oxideren. Het maken van dit geneesmiddel vergt veel warmte en inspanning en duurt vele dagen. Als geneesmiddel ondersteunt het onze wils- en vernieuwingskracht. Daarnaast bestaan er geneesmiddelen uit ijzer in combinatie met verschillende mineralen en planten; een combinatie met de brandnetel bijvoorbeeld, die een bijzondere relatie met het ijzer heeft.

In bepaalde gevallen moet je in plaats van ijzer juist koper geven, zodat de ijzerimpuls goed opgenomen kan worden. Of een ideale samenstelling van ijzer en koper, bijvoorbeeld in de vorm van het bronwater uit Levico (Noord-Italië). Naast deze middelen kan spraaktherapie geadviseerd worden. IJzermiddelen hebben in de regel een snelle en sterke werking.

Meteoorijzer in de herfst

Aan het eind van de zomer ben je als mens in zekere zin 'buiten jezelf' en beleven we onbewust mee wat zich in de natuur afspeelt. De zomerse 'zwavelwolken' waarin bepaalde elementenwezens zich uitleven moeten verdreven worden. Als in de herfst de dagen korter worden en de natuur afsterft, maar tegelijkertijd knoppen en zaden voor het komende jaar vormt, gaan mensen naar meer bewustzijnskracht verlangen. Terwijl veel van hen griepiger worden, kun je aan de hemel de meeste meteoren en meteorieten waarnemen. Het kosmische ijzer schiet als het ware te hulp. En ook Michaël verschijnt. Rudolf Steiner vat dit in een imaginatief beeld samen: het meteoorijzer verzamelt zich tot het zwaard van Michaël, waarmee de zwaveldampen van de draak verdreven kunnen worden.

Met behulp van het ijzer veroverde de mens de aarde, maar raakte in zekere zin ook verstrikt in de materie en in het door Ahriman geïnspireerde materialisme. In de huidige tijd is het aan de orde, dat we het materialisme overwinnen en ons weer op het geestelijke in de materie richten. Wat is bijvoorbeeld de geestelijke kwaliteit van het ijzer?

We hebben gezien dat je de 'hoge geestelijke kracht' van het ijzer kunt leren kennen door naar de natuurlijke ijzermeteorietregens in herfst te kijken. Een opgave voor de huidige tijd is: de natuur met een spiritueel bewustzijn te doordringen en op die manier kennis van de geest in de natuur te verwerven. In deze samenhang gaf Rudolf Steiner nog een beeld: in het geestelijk doorgronden van de natuur smeden we mee aan het zwaard van Michaël en helpen het op een onderaards altaar te dragen. Indien het ons lukt, het ijzer geestelijk te doorgronden, kunnen we het ijzer in dienst van de geest stellen en als zodanig een medestrijder van Michaël zijn!

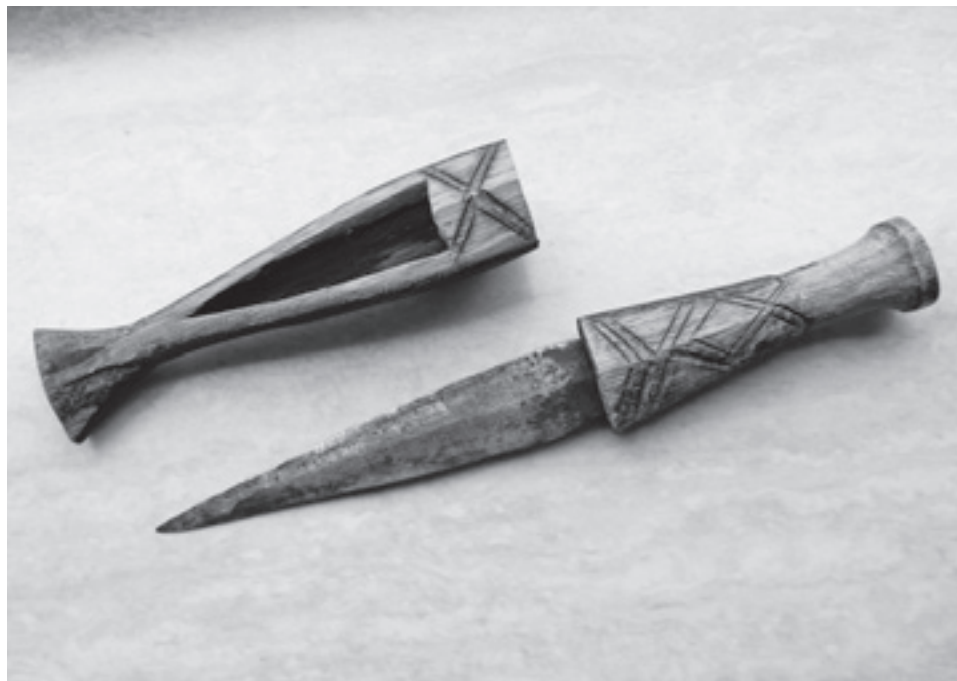
(1) Vgl. uit de Michaël-stemming in de weepspreuken van Rudolf Steiner: "En de vuurmacht van mijn wil, zij staalt de drijfveer van mijn geest" ("Und meines Willens Feuermacht, Sie stählet meines Geistes Triebe").

Het geheim van de smid

door Wilma Bos (geestelijke met emeritaat, edelsmid)

Het beroep van smid behoort tot de oudste beroepen van de mensheid. In Genesis 4 wordt Tubal-Kain, een van de nakomelingen van Kain, genoemd: de vader van de smeden, van allen, die koper en ijzer bewerken. De periode, die hier in het Oude Testament beschreven wordt, komt cultuurhistorisch overeen met een heel belangrijke stap in de geschiedenis van de mens. In het vroegere Mesopotamië werd de overgang gemaakt van een mensenwezen dat al het nodige (eten en drinken, kleding en bescherming tegen de elementen) in de natuur kon vinden, naar een mensenwezen dat gaat samenwerken met die natuur en daardoor cultuur gaat scheppen.

De mens leert in de loop van de tijd om van een verzamelaar van vruchten en knollen, van jager op dieren tot een bewerker van de aarde te worden. Door selectie en specifieke verzorging worden planten zoals grassen veredeld tot graan; dieren worden getemd en gefokt tot ze eigenschappen hebben die de mens dienen. De mens gaat zich dan vestigen op één bepaalde plek, waarvoor huizen en gebruiksvoorwerpen worden gemaakt. Dit hele proces staat in het teken van het steeds aardser worden van de mens na de zondeval. Maar in al deze ontwikkelingen staat de mens niet alleen. Al die nieuwe vaardigheden worden geïnspireerd door de

Mes gesmeed door een lid van de San, de oorspronkelijke bevolking in Namibië, met een hand-gesneden houten heft en schede. Aan de achterkant zit een houten oog, waardoor het aan een riem gedragen kan worden; een onmisbaar werktuig, ook nu nog, voor een jager in de woestijn.

godelijke wereld en geleid vanuit mysterieplaatsen, waarin de hoge wijsheid van de ontwikkeling van de mensheid wordt verzorgd en van waaruit de inspiratie uitgaat voor al die nieuwe ontwikkelingen.

Opbouwend en vernietigend

Naast het leren beheersen van de levende natuur, ging de mens zich ook verbinden met de dode natuur en zo ontstaan als eerste beroepen die van de smeden en de muzikanten. Ze worden verbonden met de namen Tubal-Kain en zijn broer Jubal: volgens het Bijbelverhaal ontstaan techniek en kunst tegelijkertijd.

In vele culturen neemt, tussen al de ambachten die een samenleving nodig heeft, dat van de smid een bijzondere plaats in. Door de nauwe verbinding met het element van het vuur, dat zowel helpend als gevaarlijk kan zijn, heeft dit beroep iets geheimzinnigs. De smid maakte de gereedschappen die werden gebruikt in de landbouw en bij het bouwen van huizen en voertuigen. Maar hij was aan de andere kant ook degene die wapens maakte, zwaarden en strijdbijlen, schilden en harnassen. Zijn producten konden zowel opbouwen als vernietigen.

In het sprookje 'De leerjongen met de gouden voeten' wordt een smid beschreven die zijn kunst beoefent vanuit zwart-magische krachten. Een jongen wil bij hem het vak leren en

'De leerjongen met de gouden voeten'. In: Sprookjes uit Gascogne. Uitg. Christofoor (1982)

moet daarvoor zware beproevingen ondergaan, vooral wanneer blijkt dat hij al gauw zijn meester overtreft, zowel in het smeden van ijzeren voorwerpen als van de meest verfijnde sieraden. Uiteindelijk onthult hij het ware wezen van de smid en verlost zichzelf uit de toren waarin hij is opgesloten. Mede door de liefde van een prinses kan hij de duistere kunst metamorfoser tot een ware kunst in dienst van de mens.

De smid kan dus niet alleen nuttige voorwerpen maken, hij kan ook schoonheid scheppen.

Uit overblijfselen van vroegere culturen, bijvoorbeeld de Egyptische cultuur, kunnen we herkennen hoe hoog de kunst van het bewerken van met name edele metalen toen al ontwikkeld was. In de geschiedenis van de mens heeft die kant van het smeden, het edelsmeden, heel lang exclusief in dienst gestaan van godsdienst en van koningen, die zeker in de voorchristelijke tijd gezien werden als in directe verbinding staande met de goddelijke wereld.

Het proces van het smeden van metalen vereist een grote vakkundigheid. Vanuit het erts dat in de natuur wordt gevonden kan het metaal worden gewonnen, dat dan met behulp van het vuur in de gewenste vorm kan worden gebracht. Bij metalen die in min of meer zuivere vorm als element gevonden worden, zoals goud, zilver en koper, is dit proces relatief eenvoudig; vandaar dat koper eerder werd verwerkt voor gebruiksvoorwerpen dan ijzer. Voor het winnen van ijzer uit ijzererts zijn veel hogere temperaturen nodig, die pas nadat de blaasbalg was uitgevonden bereikt konden worden. Vandaar dat de ijzertijd volgt op de bronstijd. Brons is een legering van koper met andere metalen, waardoor het sterker wordt, maar nog steeds zachter is dan ijzer.

Het smeedproces als metamorfose

Smeden is het vervormen van metaal met behulp van hamers op een aambeeld. Daardoor wordt de innerlijke structuur van het metaal veranderd: de kristallen die in het gesmolten en afgekoelde metaal zitten, worden door het hameren kleiner, ze schuiven langs elkaar en het materiaal wordt verdicht. Het resultaat is dat het metaal stugger en sterker wordt. Goud, zilver en koper kunnen bij gewone temperatuur gesmeed worden, maar na korte tijd is het materiaal hierdoor zo stijf geworden, dat verdere vervorming niet meer mogelijk is. Dan wordt het werkstuk verhit, zodat de kristallen weer langs elkaar kunnen schuiven, het metaal wordt weer soepel en vervormbaar. In de loop van het proces moet dit enige malen herhaald worden, totdat de gewenste vorm is bereikt.

Ijzer kan alleen vervormd worden op hoge temperatuur (1), in de klassieke smidse zien we dan ook de smid staan naast het vuur, dat aangeblazen wordt door de blaasbalg, het gloeiende ijzer bewerkend met zijn hamer op het aambeeld. Naast hem staat een kuip met water, waarin het gloeiende ijzer gekoeld wordt. Alle vier elementen spelen hierbij een rol. Het uiteindelijke resultaat hangt af van de vakkundigheid van de smid en van zijn kennis van het materiaal. De samenstelling van het metaal speelt een rol, de mate van verhitting, het inschatten tot hoever het vervormd kan worden voordat het weer verhit moet worden; of het langzaam of juist snel moet worden afgekoeld, de juiste slag op het juiste moment enz. Door alle bewerkingen van het smeedproces wordt het metaal dat in de natuur voorkomt verdicht en gemetamorfoseerd in iets nieuws.

De uitdrukking 'dat is het geheim van de smid', met als betekenis: die kennis is voorbehouden aan ingewijden, stamt waarschijnlijk uit de tijd van de kruistochten. De Europese ridders maakten daar kennis met de mohammedaanse zwaarden, die van veel hogere kwaliteit waren: ze waren sterker en bleven langer scherp. Dat kwam omdat in die cultuur was ontdekt dat de toevoeging van koolstof aan het ijzer zulke eigenschappen bevorderde. Die kennis is later naar het westen gebracht.

Tot in de vijftiger jaren had elke stad en dorp nog zijn eigen smederij. Tegenwoordig worden de meeste metalen voorwerpen mechanisch in fabrieken gemaakt en worden alleen nog maar voorwerpen waarbij een bijzonder kwaliteit gevraagd wordt, met de hand gemaakt, zoals kunstvoorwerpen, sieraden en unica.

Verantwoordelijkheid nemen

Toch zijn er nu nog altijd plaatsen waar de kunst van het smeden op zeer hoog niveau beoefend wordt, bijvoorbeeld in Japan, waar deze kunst al eeuwen geperfectioneerd wordt (2). Maar zoals het oorspronkelijk eigenlijk met alle menselijke ambachten het geval is: bij deze kunst leeft nog steeds het bewustzijn, dat niet

alleen vakkennis, materiaalkennis en vaardigheden van belang zijn, maar dat het uiteindelijke resultaat in gelijke mate verbonden is met de menselijke moraliteit.

Het uiterlijke kunnen staat in een directe relatie tot de innerlijke ontwikkeling. Sommige handelingen kunnen en mogen niet worden uitgevoerd, wanneer daaraan niet een lange en intensieve innerlijke ontwikkelingsweg is voorafgegaan. Dit herinnert aan de oorspronkelijke betekenis van de alchemie, waarbij het vanzelfsprekend was dat de uiterlijke handelingen uitdrukking waren van innerlijke processen in de ziel en de waarheden omtrent het menselijk wezen afgelezen konden worden aan de natuur.

In de negentiende en twintigste eeuw zijn veel ambachten waarin de menselijke factor eeuwenlang maatgevend is geweest, geïndustrialiseerd. Maar ongeveer honderd jaar geleden is vanuit de antroposofie ook een vernieuwing ontstaan in het omgaan met en bewerken van metalen, de z.g. *Kleinodienkunst*, misschien in het Nederlands te vertalen als 'de kunst van het kleinood'. Die is ontstaan toen Bertha Meyer-Jacobs de getekende zegels op het titelblad van Rudolf Steiners *Mysteriedrama's* driedimensionaal in metaal wilde uitvoeren. Deze kunst verbindt zich niet alleen weer met het wezen van de metalen, maar ook met het wezen van de edelstenen die bv. in een sieraad verwerkt worden. Het is bijvoorbeeld heel anders om met ijzer te werken dan met koper; niet alleen door de verschillende fysieke eigenschappen, maar er vindt een wezenlijk andere ontmoeting plaats.

Zo wordt opnieuw oefenend in praktijk gebracht, dat het uiteindelijke resultaat mede bepaald wordt door de innerlijke houding van degene die het voorwerp gemaakt heeft, het innerlijke proces, dat hij of zij al smedend heeft doorgemaakt. Een nieuw respect kan ontstaan voor de scheppingsprocessen die tot het ontstaan van metalen en edelstenen hebben geleid, wat zij ons in de huidige tijd te zeggen hebben en met welke engelwezens zij verbonden zijn.

Vanuit deze vernieuwde smeedkunst kunnen we tegenwoordig naast de zegels van de *Mysteriedrama's* en de planetenzegels, sieraden zien, maar ook bijvoorbeeld therapeutische voorwerpen van koper. Ook veel van de voorwerpen die bij de sacramenten gebruikt worden, zoals kelk en patene, wierookvat en het doosje voor de hostie, komen uit deze richting voort.

In oorspronkelijke zin is de smeedkunst – het omgaan met (geest)vuur en aardse metalen – ooit door de goddelijke wereld aan de mens geschonken. Deze kunst wordt nu weer bedreven vanuit een opnieuw in vrijheid gevonden relatie tot de goddelijke wereld. Zo kan het smeden weer tot beeld worden van de mens die leert de geest met de aarde te verbinden en zo verantwoordelijkheid te nemen voor het eigen lot.

- (1) Sommige soorten modern staal kunnen ook koud gesmeed worden.
- (2) Een uitvoerig artikel over de vele stappen die leiden tot het smeden van een zwaard is te vinden in het internet onder: The forging of a Japanese katana.

Op de groei

In de serie 'Op de groei' komen uiteenlopende aspecten van de religieuze opvoeding – van voor de geboorte tot na de puberteit – aan de orde. De naam van de serie duidt zowel op de groei van het kind, als op de groei die de opvoeder zelf gaandeweg doormaakt. In deze bijdrage vertelt Tamara Goedhart over de zwangerschap en de geboorte van haar zoon met het syndroom van Down.

Als je iemand verwacht die anders is

door Marjolein te Pas (geestelijke in de gemeente Driebergen) in gesprek met Tamara Goedhart, alleenstaande moeder van Nickita en Dinho, een kindje met het syndroom van Down.

'Zou het een jongetje zijn of een meisje?', dacht Tamara, toen bij haar de twintig weken echo werd gemaakt. 'Het is een jongetje, maar zijn blaas zit nogal vol. Loopt u maar even een rondje.' Toen er opnieuw een echo werd gemaakt, bleek het probleem onveranderd te zijn. "Ik moest een paar dagen later terugkomen voor een afspraak met de gynaecoloog. Echt zorgen maakte ik me niet. De gynaecoloog keek echter wel zorgelijk naar het scherm. 'Je kindje heeft een gaatje bij het hart en ik zie dat zijn maagje niet aan zijn darmen vastzit.' En even later: 'Deze twee afwijkingen komen veel voor bij kinderen met het syndroom van Down. Ik weet bijna zeker dat je zoontje dit syndroom heeft.' Ik werd doorverwezen naar het Wilhelmina Kinderziekenhuis in Utrecht (WKZ).

Dinho in zijn eerste levensjaar

Overstuur reed ik met de bus naar huis. Onderweg werd ik overvallen door angst en paniek, ook de vader van mijn zoontje en mijn familie waren ontredderd."

"In het WKZ kwam ik in een medische molen terecht. Men zei dat mijn kindje na de geboorte binnen tien dagen een maag-darmoperatie zou moeten ondergaan en een half jaar later geopereerd moest worden aan het hartje. Volgens de arts was het zelfs de vraag of ons kindje überhaupt de zwangerschap en bevalling zou overleven. Zou hij de geboorte overleven, dan zou hij zeker weken of maanden in het ziekenhuis moeten blijven. Vrijwel direct werd tijdens het gesprek in het WKZ de mogelijkheid geopperd de zwangerschap af te breken. Ik had ongeveer drie weken de tijd om daarover na te denken. Wat er in die drie weken niet door mijn hoofd ging. Ik dacht: ik word gek! Het was goed dat ik in die tijd met veel verschillende mensen gesproken heb. Met zijn vader natuurlijk, met familie en mensen dicht om mij heen, maar ook met mijn huisarts, een maatschappelijk werker, een priester. En toch realiseerde ik me dat ik uiteindelijk zelf de beslissing moest nemen. Maar wat is wijsheid? De ene dag leefde ik met de mogelijkheid dat hij zou komen, de volgende dag dacht ik: het kan gewoon niet. Mijn gedachten en gevoelens schommelden alle kanten op. Ik legde alles op de weegschaal, wel of niet. Red ik het als alleenstaande moeder van twee kinderen, van wie één het syndroom van Down heeft en wat gaat de komst van dit broertje voor mijn tweejarige dochter betekenen? Heb ik genoeg draagkracht? Zou ik het aankunnen met hulp van de vader van ons kindje, familie en bekenden? Er waren mensen die zeiden: 'Waar begin je aan?' Zelf moest ik zo wennen aan het idee een kind met het syndroom van Down te krijgen, een mensenkind dat zo anders is."

"Uiteindelijk raadde mijn huisarts mij aan een moment te kiezen om de knoop door te hakken. Dat deed ik en met heel veel moeite besloot ik toen mijn kindje niet geboren te laten worden. Ik wist het voor 75% zeker en

maakte een afspraak om mij te laten aborteren. Het zou op dinsdag gebeuren en een natuurlijke bevalling worden. Toch, diep van binnen, voelde ik al zo'n diepe verbinding met hem. Het deed mij vreselijk veel verdriet..."

Goed ter wereld

"Op de zondag voorafgaande aan de dinsdag waarop ik mijn kindje zou laten gaan, besloot ik naar de mensenwijdingsdienst te gaan. Ik voelde mij thuis zo onrustig. In die ruimte van de dienst, in die gemeenschap, op de plek waar de geestelijke wereld zo dichtbij voelt, gebeurde er iets. Er kwam rust over mij en ik ervoer een kracht, sterker dan mijn angst. Ik dacht: 'Als ik het niet red, neemt iemand anders het wel van mij over. Ik moet mij niet tegen laten houden door de angst.' Na de dienst zei ik tegen de priester: 'Mijn zoontje komt toch!' En het voelde goed. Niet dat de angst er niet meer was. Naar de bevalling toelevend heb ik me voortdurend afgevraagd: wat staat me in hemelsnaam te wachten?"

"In de tijd tussen mijn besluit en de geboorte van Dinho, ben ik begonnen mensen te vragen of zij in de toekomst op de een of andere manier iets voor ons gezin zouden willen betekenen. Dit had tot gevolg dat er een heel netwerk ontstond en dat veel mensen hem en ons al voor de geboorte innerlijk mee gingen dragen. Mijn zoontje maakte zich ondertussen behoorlijk druk in mijn buik. Ik voelde hem trappelen en schoppen. Hij leek mij vol leven en gaf mij ook kracht."

"Dinho kwam heel goed ter wereld. Zijn vader en ik genoten intens van hem, maar na vijf dagen moest hij geopereerd worden en die operatie, de medicatie, de morfine en de beademing zorgden ervoor dat hij in een soort shock belandde. Zijn longen kregen een terugval en werkten niet meer goed, waardoor er te weinig zuurstof vanuit de longen naar de rest van het lichaam circuleerde. Als daar niet snel verbetering in kwam, zou hij sterven, werd ons gezegd. Om vlakbij Dinho te zijn, logeerde ik in het Ronald McDonald-

huis, naast het WKZ. Ik onderhield onder meer via de mail contact met de buitenwereld. Toen ik ook nog vernam dat de maag-darmoperatie misschien niet goed geslaagd was, schreef ik: 'Willen jullie aan hem denken?' Waarop iemand uit ons netwerk terug schreef: 'Vraag een priester om de nooddoop!' En zo kwam ik bij jou terecht."

Nooddoop

Marjolein: "Bij gevaar dat een kind zal sterven kan iedereen die dat wil een zogenaamde nooddoop voltrekken door de woorden uit te spreken 'Ik doop u (naam van het kind) in de naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest, Amen.' Tijdens het uitspreken van de woorden: Vader, Zoon en Geest wordt telkens het voorhoofd van het kind aangeraakt met water*. Bij Dinho heb ik de nooddoop voltrokken op de kinder intensive care van het WKZ. Tamara was erbij. Een onvergetelijk moment. Hij lag apathisch uitgestrekt in zijn glazen bedje en was via snoeren verbonden

aan allerlei apparaten. Toen ik de woorden uitsprak en hem aanraakte, vertrok zijn gezichtje en was het of hij tot leven kwam of het leven in hem trok. Alles bewoog aan hem."

Tamara: "Door de operatie leek hij bang geworden om op aarde te zijn, maar al die mensen die aan hem dachten en hem alle goeds toewensten en de nooddoop gaven hem volgens mij de moed om hernieuwd in het leven te stappen en kreeg hij het vertrouwen om zich te verbinden met zijn levenslot op aarde. Zijn vader noemt hem 'zijn grote instapper'. Hij is ook zo gek op hem!"

"Voor mijn toen tweejarige dochter was het een meer dan pittige tijd; familie en vrienden vingen haar op, zodat ik in de buurt van Dinho kon blijven. Omdat zij niet voor de mazelen was ingeënt, mocht zij niet in de buurt van haar broertje komen. Ze vormde een te groot risico voor hem en de andere patiëntjes. Ik heb haar direct laten inenten, maar toch duurde het nog drie weken voordat er toe-

Dinho op de schommel

stemming kwam. Op weg naar het ziekenhuis liep zij, grote zus, steeds in haar handjes te wrijven en riep voor wie het maar horen wilde: 'Ik ga mijn broertje zien!!!' "

"Dinho is nu vier jaar. Hij is in vergelijking met andere kinderen lang baby geweest, maar hij is volop in ontwikkeling, elke dag, en ik ga gewoon mee in zijn proces. Het komt wel goed. Nee, het is al goed. Het is goed, zoals hij is. Hij mag er zijn. Ik heb geleerd dat het er niet om gaat of hij dit of dat al kan. Terugkijkend op de zwangerschap, op alle onzekerheid en angst en de periode na zijn geboorte, zijn operaties, waren er momenten die ik bijna te zwaar vond om te doorstaan. Maar elke dag ben ik dankbaar dat Dinho er is en deel uitmaakt van mijn en ons leven. Zijn liefde, vreugde en vrouwen maakt veel mensen blij."

"Soms zie ik mensen naar hem kijken en ik voel ze denken: hij is anders. Ik probeer dat te

accepteren. Ooit heb ik zelf ook zo gekeken naar mensen met het syndroom van Down, maar ik ben blij dat ik mijn oppervlakkige oordeel door Dinho heb mogen bijstellen. Toen ik een kind was, heb ik ook vaak het gevoel gehad, ik ben anders en dat geldt nu op een andere manier ook voor mijn zoon. Dat hij het syndroom van Down heeft, zie ik nu niet meer als een beperking, maar veel meer als een geschenk. Uiteindelijk heeft iedereen zijn beperkingen. Wat ik mijn kinderen mee wil geven? Dat iedere mens uniek is en dat mensen verschillend zijn, dat je, ook al ben je anders, er mag zijn."

* Wilma Bos. Doop – Zondagsdienst voor de kinderen – Jeugdwijding. De sacramenten in de Christengemeenschap 1, Zeist 2016

Michaëltijd

De spanning tussen structuur en vrijheid in de mensenwijdingsdienst

door Eline van den Muijsenberg (student theologie aan de Universiteit van Nijmegen, gemeente Arnhem)

Voor het vak Liturgie onderzocht Eline van den Muijsenberg de verhouding tussen de vaste structuur in de mensenwijdingsdienst en de vrijheid die daarmee gepaard gaat. Onderstaande bijdrage is een samenvattend verslag van het onderzoekje dat zij deed.

Het gaat er in de mensenwijdingsdienst om de cultus te voltrekken en mee te maken. Dit is niet enkel in woorden te vatten. Ik zal dit wezenlijke dan ook niet proberen te beschrijven, maar richt me op de weg naar dit wezenlijke toe. Als belangstellende binnen de Christengemeenschap zijn er voor mij twee belangrijke componenten die de deur openen naar dat wezenlijke. Namelijk de vaste structuur van de mensenwijdingsdienst en de

vrijheid die ik hierbij ervaar. Toen ik mij dit realiseerde, raakte ik in verwarring. Hoe kan iets dat al vast staat tot vrijheid leiden? Is vrijheid niet juist iets dat zich losmaakt van het vaste? Hoe verhouden de vaste structuur en de vrijheid zich tot elkaar in de mensenwijdingsdienst?

Een schaal vormen

Om deze paradox nader te onderzoeken ben ik in gesprek gegaan met betrokkenen van de Christengemeenschap. Ik begon mijn zoektocht in een gesprek met vier gemeenteleden en de geestelijke van de gemeente Arnhem. We vertrokken in dit gesprek vanuit het inzicht, dat vrijheid en structuur als de twee kanten van een medaille zijn. Aan de ene kant

staat het individu en aan de andere kant de gemeenschap, het persoonlijke niveau en het interpersoonlijke niveau.

Om van individu tot gemeenschap te komen, moeten er in deze gemeenschap afspraken zijn. Deze aardse structuur is nodig om tot geestelijke vrijheid te komen. Die geestelijke vrijheid kan het *transpersoonlijke* niveau genoemd worden.

Aan de ene kant geeft de aardse structuur houvast, omdat geestelijke vrijheid gepaard gaat met chaos. Aan de andere kant geeft de structuur vrijheid, omdat je 'ja' moet zeggen tegen de structuur om je daarbinnen te kunnen bewegen. Dit toestemmen doe je in vrijheid. Bovendien creëer je ruimte door de structuur. In deze ruimte kun je steeds opnieuw je keuzes maken. Als je je voorstelt dat de drie niveaus (persoonlijk, interpersoonlijk en transpersoonlijk) drie relationele lijnen zijn die samen een driehoek vormen, ontstaat er vanuit die drie lijnen een ruimte die de drie niveaus verbindt in vrijheid.

Elk van deze lijnen wordt iedere dienst opnieuw gevormd; bijvoorbeeld door de verschillende momenten in het jaar, de verschillende feesten en de verschillende seizoenen. Maar ook door de naam van de dienst, de mensenwijdingsdienst, die zegt dat het gaat om een daad met mensen. Elke keer zijn er andere mensen aanwezig en daarmee is er elke keer een andere gemeenschap.

Dwarsdoorsnede (17,5 cm) door een Toermalijn uit Madagaskar

De mensen maken dat het anders is. Door de eigen aanwezigheid verandert de kleur van de dienst. Je zou het ook de Ik-wijdingsdienst kunnen noemen. Alle vier de wezensdelen zijn belangrijk en worden aangesproken in de dienst, maar in het bijzonder het Ik van de mens.

Stel nu dat er geen structuur is, dat iedereen mag zeggen en doen wat hij of zij wil. Dan wordt de onvrijheid sterker. Dan wil ik dit en jij wilt dat. Ik kan de ander dan niet erkennen als vrij wezen, als gelijke, want we willen allebei nu spreken of we willen allebei op die stoel zitten, etc. Er duiken dan subjectieve, persoonlijke behoeften omhoog, die het scheppende karakter van de persoonlijke,

interpersoonlijk en transpersoonlijke lijnen in de weg staan en daarmee de mogelijkheid tot het scheppen van ruimte en vrijheid. Juist door de vaste structuur in de mensenwijdingsdienst kan ik de ander erkennen als vrij wezen en respecteren in zijn zijn.

In de mensenwijdingsdienst oefenen we de religieuze overgave. Overgave aan God, de ander, mezelf. Deze religieuze overgave heeft het nodig dat ik gevoed wordt in het Ik. Dat schept de kracht om vrijer in het lot te staan, de kracht om verbinding te leggen. In deze stemming vormt zich een substantie die dragend, respecterend mijzelf erkent. Dit is de ontmoeting met de Christus. Als gemeente vorm je de schaal waarin Christus kan komen.

Vorm en inhoud

Met deze mooie inzichten in mijn bewustzijn vertrok ik naar Meppel om met Johannes Luijken, geestelijke in de gemeente Meppel, in gesprek te gaan. De ingang voor een gesprek vonden we in de innerlijke onrust die te ervaren is in de huidige tijd. Als je uitgaat van de menselijke vrijheid, dan zijn er wezens die de menselijke vrijheid niet respecteren; die komen gewoon binnen. Dit zijn stemmen die je vertellen dat je dit moet doen en dat moet doen. Ze zorgen voor een overvol en gestrest hoofd en respecteren je keuzevrijheid niet. Er zijn ook wezens die de menselijke vrijheid wel respecteren, zoals Christus en de engelen. Dat geeft te tegelijkertijd een enorme beperking, namelijk dat ze alleen binnen kunnen komen op verzoek. Er zijn uitzonderlijke situaties waarbij de term 'reddende engel' aansluit, maar Christus en de engelen vertellen je niet continue in je hoofd van 'doe dit en doe dat'. Toch zijn ze niet passief, ze hebben engelen-geduld. Ze zijn bij je en dragen je.

Het toegang verlenen aan Christus en de engelen is het je openen voor het religieuze. Een reden om je te openen voor het religieuze kan zijn dat er ook ongenodigde gasten zijn. Deze ongenode gasten, de tegenstanders van de mens, zijn voor ons nodig om ons te verbinden met het hogere. Dit is de vrijheids-

*'Overgave', bronzen beeld (200 cm)
van Gerard van Hulzen*

paradox: de tegenstanders van de mens zijn nodig om tot vrijheid te komen. Vrijheid betekent dat we in vrijheid ruimte kunnen maken voor dat wat de ander is. Het is een strijd om het bewustzijn; in het bewustzijn bekijken wat er gebeurt en wat de momenten zijn dat ik echt zelf ergens ruimte voor maak.

Wat de vorm met vrijheid te maken heeft is, dat je in een vorm verschillende inhouden kunt gieten. In de mensenwijdingsdienst belevden mensen verschillende inhouden in dezelfde vorm. In de computerwereld heb ik een vorm waar maar één inhoud in kan. Het is een zeer rigide vorm en er zit nul komma nul speelruimte

in. Je voert iets in en je weet dat het er maar op één manier uit kan komen. Er zit geen vrijheid in de computer. De Christengemeenschap is enkel vorm. Een vorm waarin je kunt ervaren, denken en willen in vrijheid, een vorm waarin het persoonlijke, interpersoonlijke en transpersoonlijke niveau elke keer anders is. Daarmee leggen de individuen, de gemeenschap en de geestelijke wereld samen de drie lijnen van de driehoek. Een driehoek waarbinnen vorm ontstaat, die individueel ingevuld kan worden en waarbinnen iedereen mag ontmoeten.

Groeien in de dienst

Tot slot sprak ik met Marjolein te Pas, geestelijke in de gemeente Driebergen. Zij is een tijdlang voorgedaan binnen verschillende protestante kerken en ik vroeg mij af hoe haar vrijheidsbeleving daar was. Marjolein kwam er achter dat ze iets in de protestante kerk zocht wat ze niet kon vinden. Ze merkte dat Christus heel belangrijk voor haar was, maar dat ze geen antwoord en toegang tot Christus kreeg.

De eerste keer dat ze een mensenwijdingsdienst meemaakte, vond ze het helemaal niets. Toch is ze een paar jaar later teruggegaan, omdat ze voelde dat er in de dienst iets gebeurt dat je niet in een keer kunt begrijpen. Toen besloot ze één jaar lang, iedere zondag naar de mensenwijdingsdienst te gaan. Wat haar trof, wat ze totaal anders ervoer in de protestantse kerken, was de stilte die iets met haar deed. Daarnaast merkte ze door vaker te gaan, dat ze in de dienst en in de woorden groeide. Eerst klonken de woorden die gesproken werden tot haar als een grote brij. Toen besloot ze zich op één deel uit de dienst te concentreren om specifiek dat deel helderder te krijgen. De week erop concentreerde ze zich weer op een ander deel in de dienst. Zo merkte ze te groeien in de dienst.

Zo werd haar interesse gewekt door zowel de stilte als de groei in de woorden, die beide tot stand komen door de structuur. Daarnaast hoeft je niets in de mensenwijdingsdienst: je hoeft niet ter communie te gaan, maar het mag wel;

je hoeft niet op te staan bij het Evangelie, maar het mag wel; je hoeft de woordenstroom niet op te nemen, maar het mag wel. Iedereen heeft een eigen weg, een eigen invulling, waaraan ruimte gegeven wordt door de vaste vorm, waaraan alle individuen deelnemen. Het persoonlijke niveau wordt vrij gelaten door het interpersoonlijke niveau. Er ontstaat ruimte voor het transpersoonlijke niveau. Er ontstaat ruimte om de levende Christus te ontmoeten.

Ik begon mijn zoektocht met een gevoel van verwarring. Want hoe kan het toch dat vrijheid in het verlengde van vastigheid ligt? Hoe is de paradox van de vrijheid in de mensenwijdingsdienst te verklaren?

In het gesprek met de gemeenteleden uit Arnhem kwam de gedachte naar voren, dat de ontwikkeling van de mens gebonden is aan je eigen wilskracht en aan het samenwerken rond het altaar met Christus. Johannes omschreef dit op een andere manier door het openen van de deur voor Christus centraal te stellen; een deur die enkel geopend kan worden vanuit je eigen ontwikkeling. De mensenwijdingsdienst draagt hier aan bij, doordat het een vaste vorm heeft waarin verschillende inhouden gegoten kunnen worden. Daarmee is er dus één vorm die meerdere mensen met elkaar verbindt. Deze vaste vorm leidt tot de levende Christus, zoals Marjolein toevoegt. Zij had als voorbeeld de vaste woordenstroom in de dienst, waarmee je je elke keer weer opnieuw kunt verbinden.

Het antwoord op mijn vraag kwam vanuit drie verschillende gesprekken. Elk met een eigen insteek, een eigen invulling en een eigen einde en toch zeggend dat de structuur nodig is voor de verbinding met Christus, in vrijheid met en in Christus. Misschien is dit ook wel de kern van het antwoord op mijn vraag, namelijk dat via de vaste structuur de neuzen dezelfde kant op staan, ook al is de inhoud totaal anders, totaal vrij.

Mijn dank gaat uit naar allen die bij hebben gedragen aan deze mooie gesprekken.

De Internationale Pinksterconferentie, 2 t/m 6 juni 2017

Dat ging naar Den Bosch toe...

met bijdragen van Otto Koene (gemeente Zeeland, Middelburg), Thom Kloes (gemeente Zeist) en Marianne de Nooij (gemeente Amsterdam)

De conferentiedeelnemers gingen telkens bij het binnengaan van de grootste zaal onder een levensgrote Pinksterafbeelding uit het Osnabrücker Altar door

Otto: Op de terugreis in de trein naar Vlissingen was het alsof ik niet enkele dagen, maar weken aaneen van huis was geweest. Ja, wat wil je ook nadat je met zo'n 1450 mensen uit verschillende continenten, uit alle windstreken en geheel andere culturen en taalgebieden als één wereldwijde gemeente het Pinksterfeest hebt gevierd. Ontmoetingen met bekenden, met oude en nieuwe verwante zielen uit

Canada, Syrië en Georgië, om enkele landen te noemen. In de ochtend een keuze uit vijf altaren in, door de dagen heen, zestien verschillende talen; een keuze uit 32 voordrachten in de ochtenden en 60 werkgroepen in de middagen. Een omzet van bijna 10.000 liter gekoeld citroen- en komkommerwater (naar keuze) en vele ijsjes gezien het stralende, warme lenteweer.

*Kateryna Gagarina en Adam Ricketts praat-
ten als spreekstalmeesters de opeenvolgende
onderdelen met de nodige humor aan elkaar*

Thom: Toch was het niet druk. Al die deelnemers uit veertig landen schiepen voor elkaar rust, ruimte, warmte en blijmoedigheid. Een sfeer waarin alles mogelijk was. Wat die mogelijkheden betreft was het vol, liever gezegd, de lucht scheen bezwangerd van volheid. Want wat gebeurt er als er vijf mensenwijdingsdiensten gelijktijdig op één locatie in verschillende talen worden gecelebreerd? Wat gebeurt er als daarna zo'n overvloedige diversiteit aan spirituele inhoud wordt beleefd en gedeeld?

Deelnemers uit alle windstreken

Otto: Een voor een noemde en begroette Ernst Terpstra de deelnemers in zijn welkomst-toespraak, waarin hij ook de engelen, de elementenwezens, de ongeborenen en de gestorvenen uitnodigde. Het Congrescentrum

in Den Bosch bood precies de openheid en bewegingsruimte die wij als gemeenschap van ouderen en jongeren nodig hadden. Zowel binnen voor de plenaire sessies, de bijeenkomsten in kleinere groepen en buiten op het terrein voor de veelheid aan projecten en initiatieven en dit alles grenzend aan een centrale foyer met een weldaad aan daglicht. Een ten volle verdiend compliment aan het Organisatiecomité is hier zeker op zijn plaats. Dank ook aan de weergoden, de taalgeesten, alle sprekers en vrijwilligers voor hun medewerking.

Marianne: Ja, wat waren we geweest zonder al die vrijwilligers! Ik was deze dagen vooral betrokken bij de vijf sacristieën. Op dinsdag en woensdag voor de conferentie werd met een grote bus in de gemeenten Eindhoven, Leeuwarden, Alkmaar, Bussum en Rotterdam de complete inrichting van die sacristieën opgehaald, alles zorgvuldig ingepakt en bestickerd. De vijf sacristiekosters gingen donderdag aan de slag met het inrichten van hun ruimte voor twee feesttijden (Hemelvaartijd op de zaterdag en Pinkstertijd op de overige conferentiedagen) en met de opbouw van de altaren. Wat hadden we ontmoeten zonder de buschauffeurs, de altaarbouwers, de sacristiekosters die in de soms hectische situaties vlak voor een dienst het hoofd koel en het roer recht hielden.

*Een van de vele ontmoetingen tussen
uiteenlopende culturen waarin de
Christengemeenschap is ontkiemd*

Spelen met vuur

Otto: Spelen met vuur, het misschien wat gewaagde conferentietema voor dit feest van de heilige Geest en de gemeenschap, leidde tot een fantasievolle wijze om met deze hoofdthema's uit Handelingen 2 om te gaan. Het kwam daarbij op dit feest van de toekomst goed van pas, dat wij als *Homo ludens* tegelijkertijd kunnen spelen en leren. Wat de hoop, de verwachtingen en de stemming betreft die op de conferentie heersten, deze varieerden van 'wat mat' en 'open in ruimtelijke en inhoudelijke zin'

tot in diverse toonaarden en rechtstreeks uit het hart 'vreugdevol, warm en open, inspirerend en stimulerend'. Een van de jonge Georgische ministranten, Tornike Lipartiani, beantwoordde de vraag wat hem bewogen had naar Den Bosch te komen met de woorden: "I am a member of the Christian Community. This is my family", met daarbij een verheugde en vastberaden blik in zijn ogen. Wat mij ook diep trof was het kunnen deelnemen – juist op Pinksterzondag – aan de dienst in het Georgisch. Wat een prachtige melodische taal. Nu de inhoud van de woorden vrijwel geheel langs mij heen ging, openden mijn zintuigen zich voor vele, niet eerder ervaren aspecten van de mensenwijdingsdienst.

Thom: De rust, de ruimte, de volheid vonden 's avonds wel hun hoogtepunt tijdens de cultische dagafsluitingen. Zij werden op vrijdag in het Duits gehouden, zaterdag in het Russisch, zondag in het Japans en maandag in het Frans. Alle aanwezigen in één grote ruimte in één aandachtsvolle stilte. Er viel geen speld. Als dat wel was gebeurd, zou je dat hebben kunnen horen.

Bij het jongerenfestival op het buitenterrein kon je deelnemen aan talloze workshops en activiteiten

Marianne: Het was voor het eerst dat tijdens zo'n wereldconferentie de volwassenen en de jongeren op een en hetzelfde terrein waren en dus ook met elkaar in de grootste zaal de 'close of day' vierden. Een dagsluiting met een koor van ruim vierhonderd jonge stemmen..., dat hield niet iedereen droog. Ik heb die swingende levenskracht ook ervaren toen ik deelnam aan de Spaanse mensenwijdingsdienst, buiten in de grote tent van het jongerenfestival, de 'Cathedral'. Ja, dat kunnen die Zuid-Amerikanen! Maar ook hulde aan de ruim twintig man (m/v) sterke staf uit Nederland, die dit hele jongerenfestival heeft gefaciliteerd.

De toekomst van de Christengemeenschap

Otto: Voor de werkgroep 'De toekomst van de Christengemeenschap' hadden zich veertig mensen opgegeven. Ver over de honderd mensen daagden op. Na een korte inleiding, waarin de leden van de Kring van Zeven zich voorstelden door even op te staan, vestigde Vicky von Behr, onze aartsbewindsdrager, de aandacht op de brochure, uitgegeven door

de Kring van Zeven ter gelegenheid van deze conferentie. Hierin worden een aantal belangrijke thema's belicht, waaronder ook de vragen en uitdagingen waar wij als gemeenschap voor staan. Dit leidde tot een onafgebroken vragenregen gedurende ruim een uur. In de nog resterende tijd stond Vicke von Behr stil bij de vraag hoe we tot nieuwe vormen van ontmoeting kunnen komen, waarbij we de jongeren niet afschrikken, zonder daarbij te verliezen wat voor ons als Christengemeenschap zo belangrijk is.

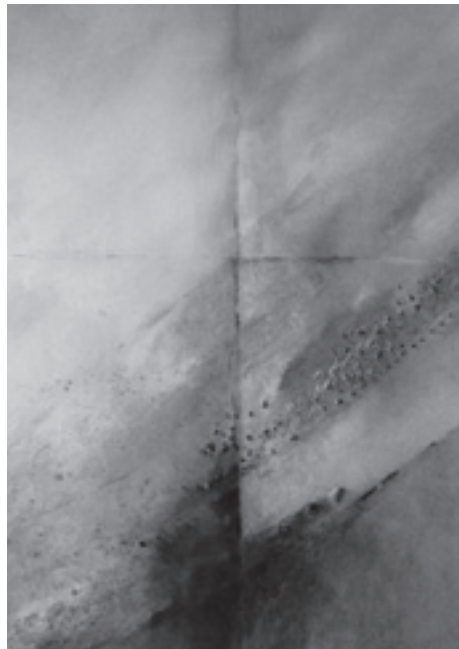
Thom: Buiten het cultische deel, de ochtendvoordrachten, de workshops en de avondvoordrachten was er nog wat je zo meer terloops tegenkwam: de vuurplaatsen, lopende projecten over talloze onderwerpen waar mensen warm voor lopen, variërend van zorg voor de ongeborenen, voor de aarde, voeding,

tot de omgang met de gestorvenen. Er was een diversiteit aan presentaties van gemeenten in de bazaar. Er was allerlei (soms onverwacht) cultureel entertainment zoals cabaret, euritmie, stand-up comedy, muziek. En aan een lange expositiewand toonden beeldend kunstenaars hun werk. Keuzestress? Was daar ook een workshop voor? Nee, maar niets hield je tegen om in alle rust naar buiten te lopen, waar eens een groot parkeerterrein was en nu het jongerenfestival plaatsvond. Hier was het internationale karakter van de conferentie nog sterker ervaarbaar en vooral ook dit: de Christengemeenschap leeft, ze vernieuwt zichzelf wereldwijd.

Marianne: Tijdens de afsluiting van de conferentie blikte Vicke von Behr in grote dankbaarheid terug op de veelbewogen conferentiedagen en vooruit naar de honderdste

Bij een van de vele 'vuurplaatsen' naaide een gewadengroep een casula, die uiteindelijk geschonken werd aan een gemeente in Brazilië

'De Geest waait waarheen Hij wil'. Detail van een schilderij van Janneke Rosenbrand, tentoongesteld op de expositiewand van de Pinksterconferentie

verjaardag van de Christengemeenschap in 2022. Op het podium brandden talloze vuurbloemen. Op zeker ogenblik voegden ook de kinderen met hun stafleden van het parallel gehouden kinderkamp zich bij de afsluiting en wisten zich wereldwijd verstaanbaar te maken met hun lied over mango mango, meloenen bananas, ananas kiwi kiwi! Zij overhandigden de aartsbewindsdrager de Meiboom, waar ze op Berka rondom hadden gedanst en ieder

kind ontving van een van de jongeren een kleine brandende vuurbloem. Spelen met vuur, ja dat was het: deze in vele opzichten toch ook risicovolle onderneming om als bewindsgebied zo'n grote conferentie te organiseren. Het is een lichtgevend, verwarmend, blij makend vuur geworden.

Foto's: Jan Neels

Een alles doordringende impuls

De christologie van Rudolf Steiner, een wegwijzer.

Samengesteld door Kitty Steinbuch e.a.

**Uitgeverij Centrum Sociale Gezondheidszorg,
2016. 164 pag. €20,-**

*door Marianne van Biert-Westerhoud
(gemeente Zeist)*

Binnen de antroposofie leeft het christelijke impliciet als een impuls die alle gebieden van het leven doordringt en met elkaar verbindt. De kloof tussen geloven en weten werd door Steiner door het geesteswetenschappelijk onderzoek opgeheven. Deze ontdekking raakte mij het diepst toen ik de antroposofie leerde kennen. Het is opmerkelijk dat deze impuls zo impliciet is dat menig antroposoof er niet van leek te weten en er weinig over werd gesproken. Bovendien was het moeilijk om een goed beeld van de christologie op te bouwen, omdat de inzichten verspreid te vinden zijn in alle mogelijke voordrachten met de meest uiteenlopende onderwerpen; een alles doordringende impuls. Het boekje 'De christologie van Rudolf Steiner, een wegwijzer', samengesteld door Kitty Steinbuch e.a. lijkt op al deze vragen een antwoord te geven. Met een dertigtal samenvattingen van de belangrijkste christelijke thema's willen de auteurs de lezer helpen om een weg te vinden in de grote achtergronden die door Steiner onthuld zijn. Het is knap hoe het de auteurs gelukt is om deze christologische thema's kort en eenvoudig te beschrijven. Hierdoor ontstaat in luttele pagina's een globaal overzicht van Steiners christologie. De combinatie van grootsheid en bondigheid zorgt er wel voor dat het boekje meer geschikt is voor 'gevorderden'. De korte samenvattingen worden telkens gevolgd door een lijst met literatuurverwijzingen. Zo biedt het boekje behalve een basaal overzicht van het gedachtegoed, ook een behulp-

zame handleiding voor zelfstudie, verdieping en verbinding met de christologie. Na dit overzicht volgen nog ongeveer 40 pagina's waarin enkele mensen vanuit hun verschillende werkgebieden vertellen waar zij deze christelijke impuls tegenkomen, midden in het leven.

Deze wegwijzer is een aanwinst voor wie zich meer bewust met het Christusthema wil verbinden. Het impliciete karakter van de Christusimpuls is een enorme kracht, maar deze tijd vraagt ook meer en meer dat mensen zich denkend, vanuit begrip kunnen verbinden. Daarvoor biedt deze wegwijzer een helpende hand. De naam wegwijzer is goed getroffen. Wie zich eraan waagt om deze diepe en hoge kosmische kennis in enkele pennenstreken samen te vatten weet, dat hij nooit volledig kan zijn. De wegwijzer biedt als het ware het geraamte, de structuur van een levende werkelijkheid die niet zo gemakkelijk vast te leggen is. Deze structuur is een ontworpen aan-

knopingspunt. Daarmee begint het eigenlijk pas. Veel passages maken nieuwsgierig, andere roepen vragen op. Gelukkig is er dan een ruime keus aan voordrachten om de thema's in de ziel in beweging te brengen en van meerdere kanten te belichten. Dat is wel een must en het is ook zo bedoeld.

De Christengemeenschap waar, door de verzorging van de zeven sacramenten, expliciet met deze christelijke werkingskracht geleefd wordt, krijgt tot slot aandacht. Er wordt met de beschrijving van de ontstaansgeschiedenis veel

nadruk gelegd op de onafhankelijkheid van beide organisaties, de Antroposofische Vereniging en de Christengemeenschap, ten opzichte van elkaar. Naast deze objectieve zakelijkheid miste ik hier een woord van binnenuit. Een bijdrage van een priester of lid van de Christengemeenschap had het boekje nog vollediger gemaakt. Het onderscheid mag op aarde een belang hebben, het lijkt me dat die scheiding vanuit de werkelijkheid van Christus niet bestaat. Zo er toch nog sprake mocht zijn van een kloof, dan had dit een brug kunnen zijn.